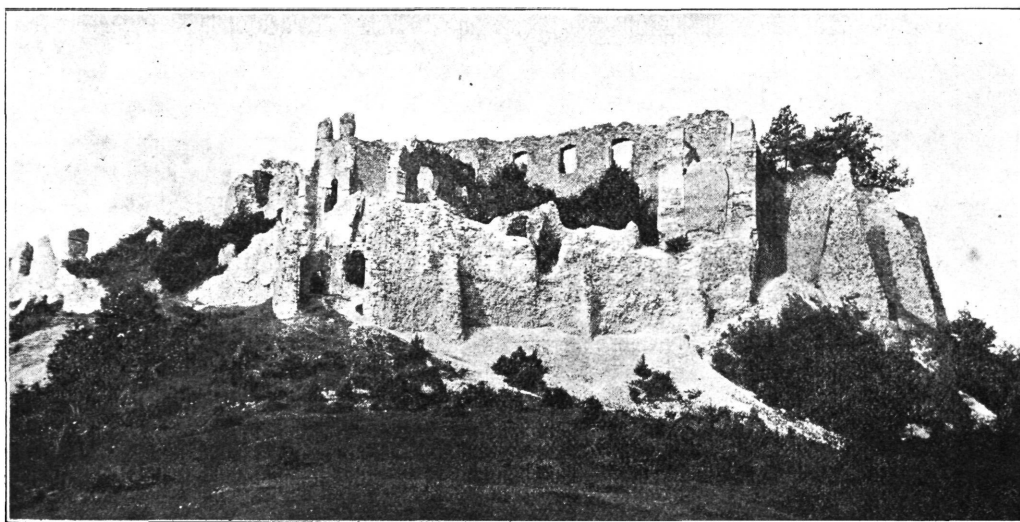

Orahovičke gradine.

Kod sela Orahovice u Slavoniji nalaze se ruševine od više znatnijih gradina. Nad samim je mjestom jedno pol sata daleko ogromna razvalina grada Ružice, nad ovom niti sat daleko skrivaju se u šumi znatni ostaci Staroga grada; pod Ružicom nalazi se ruševina velike zgrade za prebivanje, koju narod, ne znam zašto, smatra i nazivlje vodenicom. A i na suprotnom je brijegu još neznatni ostatak tornja, dok je sasvim iščezao trag one „curiae nobilitaris“, koju je još vidio popisivač iz g. 1702.

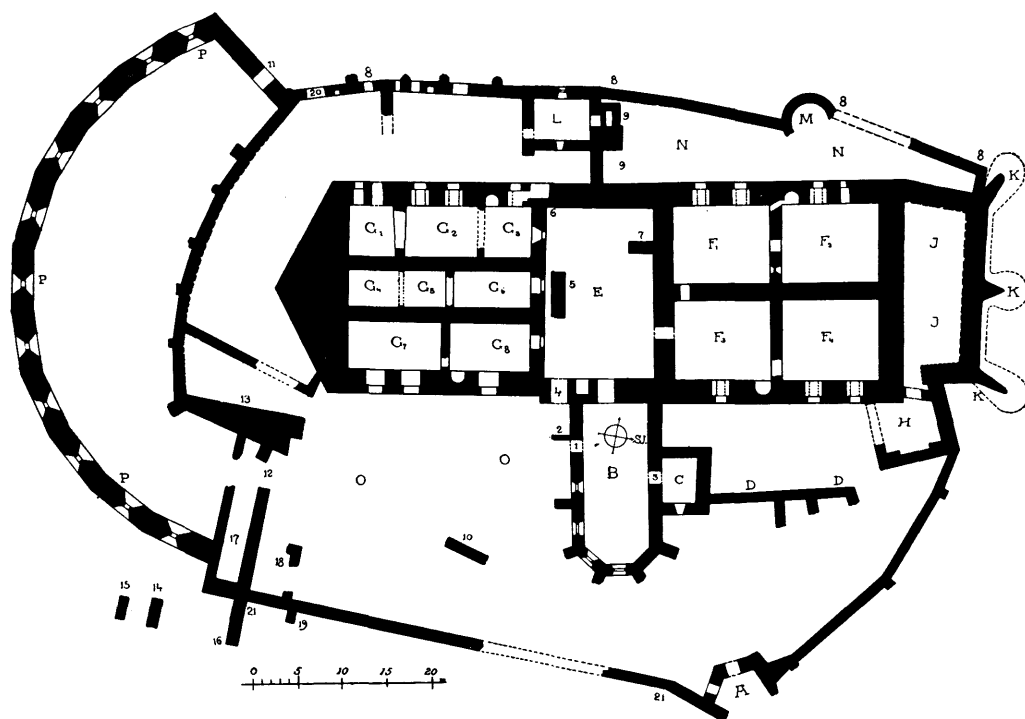
Sl. 1. Grad Ružica kod Orahovice sa sjevero-istočne strane.

Ne razumijem samoga naziva Ružice. Uzalud si je i sam narod htio pričom da protumači taj sasvim neopravdani naziv, jer na onoj litici nema ruža a nije ih valjda nikada ni bilo. Ali se u sredovječnim spomenicima (pa još i g. 1509.) spominje utvrda Rossoncz, koja je postojala u ovom kraju nešto prema zapadu. Ili je i to iskrivljen stari naziv grada i mjesta, koji pišu sad Raholcza, sad Raccia, Rahocia i slično. Ta i Orahovica je nastala bez sumnje krivom narodnom etimologijom.

Upita li tko, što je zapravo Ružica, ne može mu se to jednom rječju kazati. Grad (Burg) nije, nije ni dvor (Schloss), a nije ni tvrđa (Festung), već je zapravo sve troje skupa. Grad (Burg) nije, jer mu manjka cijeli određeni sastav grada. Dvorom ga se ne može nazvati, jer je građen tako, da je u prvom redu ipak stvoren za obranu, a već i neki dijelovi pokazuju, da se primaklo doba gradnje tvrđava. Za

obranu burga udešava se i cijela gradnja tako, da razmjerno malo branitelja može grad obraniti: sve se nekako stiskava i privija oko glavne kule i okolnoga zida. Orahovički je grad Ružica ogroman, sve su mu odaje neobično prostrane, glavne kule više i nema. Cijeli je središnji dio udešen lih za prebivanje, a za obranu imaju da posluže tek pokrajni građevni dijelovi. A već sama prostranost grada pokazuje, da je tu doista morao biti velik broj stanovnika, kako to i pismeni svjedoci potvrđuju.

Žalibože ne znadu pisani spomenici ništa da kažu o vremenu, kada je ova građevina nastala (ili nastajala). Tek po samoj vrsti gradnje može se s dostatnom

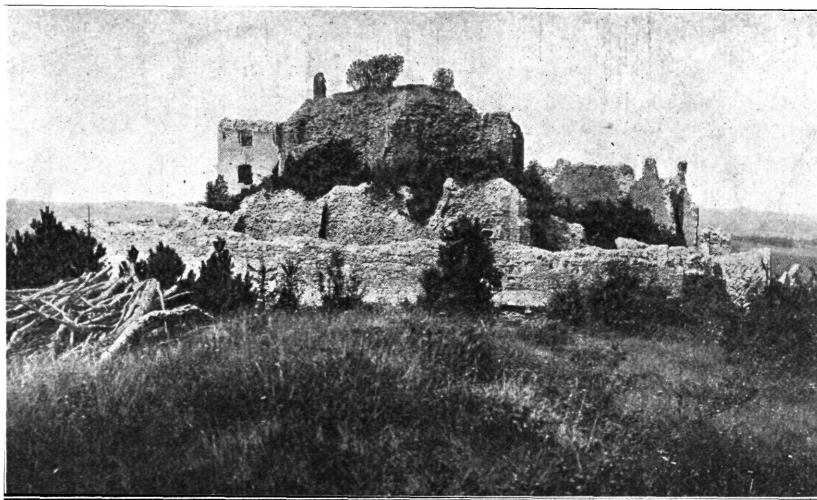
Sl. 2. Tloris grada Ružice kod Orahovice.

sigurnošću ustvrditi, da je to moralo biti pri koncu gotskoga doba, negdje tamo početkom XV. vijeka. Sama gradnja kazuje, da je način ratovanja bio već takov, da se moralo pomišljati na obranu protiv dobro razvijenoga topništva, jer samo mjesto grada na onom oniskom lako pristupačnom brijegu ne bi bilo prikladno za čisto sredovječni burg. Na mnogo prikladnijem, od prirode dobro zaštićenom mjestu stajao je manje utvrđeni Stari grad, o kojem će biti kasnije govora, Ono, što je prirodni položaj Ružici uskratio, to je graditelj imao da nadomjesti jakim utvrdama, a te su se utvrde morale postepeno pojačavati, jer su s vremenom mogle sve to manje odolijevati bolje razvijenom oružju za navalu.

Od jakog ulaznog branika kod A ostalo je malo, ali ipak dostatno, da si donekle možemo o tome da stvorimo sliku. Čvrsta se peterokutna kula na dva kata postavila u kutu, gdje se okolni zidovi sastali; malenim se prolazima, koji su jamačno još napose zaštićeni bili, dopiralo u gradski prostor. Komin u gornjem spratu pokazuje, da je tu bilo boravište straže, koja je i iz gornjeg kata nepozvanu gostu,

ma da je i dopro u samu ulaznu kulu, mogla da zapriječi dalje napredovanje. Još je jedan ulaz bio na protivnoj strani kod 20, nu taj nije bio napose utvrđen; čini se, da je dostajala zaštita sa okolnih građevina.

Sasvim je prema sredovječnom načinu smještena gradska kapela B, do koje se dolazi odmah, čim se prođe ulazna kula. Svakako je to bilo najopasnije mjesto, čim bi si neprijatelj izvojtio ulaz u grad, pa je potpuno razumljivo, da je ova kapela bila određena ne samo za službu božju već i za borbu. To je prava obrambena crkva (Wehrkirche), kako je kod nas ima još i u gradu Sokolcu u Brinju, pa donekle i u Samoboru. Ovelika gradska kapela sazidana je u gotskom slogu. Tri stranice osmerokuta zatvaraju svetište, koje sa lađom čini jedan prostor. Sjeverna strana

Sl. 3. Grad Ružica sa južne strane.

nije imala prozora: tu se priklopila — nešto nepravilno građena — sakristija C, pa do nje druge zgrade D, od kojih su tek tragovi ostali, a koje su bez dvojbe imale da štite desno gradsko krilo, pred kojim su stajale, nu ipak tako daleko, da je još oveći prostor pred ovim krilom preostao. Bit će to oni građevni dijelovi, koje spominje Istwanffy pri opsadi od g. 1533.¹ Za čudo su nešto prevelika i onisko smještena četiri prozora na istočnoj i južnoj strani crkve, od kojih su se sačuvali dijelovi gotskih okvira, dok od kružišta (Masswerk) postoje još samo tragovi. Već po vanjskom izgledu (otpornjaci još stoje) očekivali bi barem još ostatke gotškoga svoda, ali se nijednom rebru nije sačuvao ni trag; tek se zapaža, da je cijeli prostor crkve bio jednim bačvastim svodom prekriven. Nema sumnje, da je to tek drugotni svod, kojim se je zamijenio prvotni, valjda razoreni gotski svod, jer materijal i tehnika ostataka bačvastoga svoda, koji je još g. 1702. postojao, upućuje na drugo, kasnije vrijeme. Na suprotnoj strani oltara, tamo gdje se iz središta gradskoga ulazilo u crkvu, ostala je jedna cijela konzola i dijelovi od ostalih pet, što su nosile pjevalište, koje je ka-

¹ Istwanffy XII 118: ... *in testudine quadam, quae arcem intrantibus a dextera parte obvia habetur.*

snije počivalo na svodovlju, sazidanom od ciglje. Iz dvorišta je gradskoga bio kod 1, danas gotovo sasvim silnim kršom zatrpan ulaz u kapelu, a između toga ulaza i vrata, koja vode u središte grada, bila je neka građevina, od koje se je sačuvao tek komad zida kod 2. U nekad presvođenu sakristiju ulazilo se iz crkve kod 3, a u daljnje prizidane zgrade nije iz sakristije bilo pristupa. Kako je ova kapela i za obranu određena bila, podignut je nad bačvastim svodom (na balvanima) još jedan sprat, opredijeljen lih za obranu. Tragovi malenih prozora i brojnih puškarnica (sve iz ciglje) kazuju jasno, čemu je kapela služila.

U srednji dio grada, ogromni peterokut, razdijeljen na tri glavna dijela, ulazi se kod 4 na prostrana vrata. Prošav njima stojimo u srednjem razdjelu, nekoj vrsti predvorja *E*, u kojem se vide tragovi čistih pregradnja. Tu su ostaci lukova, zazidani prozori, tragovi stuba u zidu, komadi kasnije dograđenih zidova, udubine za grede, a ne vidi se više, kamo su grede sjedale. Ne razabire se više zadaća (1·50 m debeloga) zida 5, koji i nije bio dulji no što je danas, a prikučio se uz lijevu stijenu tako, da je preostao tek 0·90 m širok hodnik. Žalibože tu je sve tako zatrpano silnom masom kamenja, da se ne može više ništa raspoznati. Nu da je i tu moralo biti prostorija za prebivanje, pokazuje u kutu kod 6 u prvom katu ostatak kamina, pod kojim je jedna gotska konzola. Poprijeki zid 7 sazidan je baš na mjestu, gdje je prije bio velik, kasnije gotovo sasvim zazidani prozor. Visokim, uskim vratima, nad kojim se vidi trag stubišta u gornji sprat, ulazi se u prostorije desnoga razdjela središnjega grada.

U cijelom tom krilu *F* samo su četiri velike prostorije u svakom katu; kamin je samo u dvije prostorije. Vanjski su zidovi 2·40—2·60 m, a i nutrjni do 1·70 m debeli. U vanjskim su zidovima razmjerno vrlo veliki prozori, 2 m široki, 2·80 m visoki, sa sjedalima postrance, kako ih ima i u drugim gradovima, nu redovno tek u glavnoj dvorani grada.

U krilu *G* na lijevo od glavnoga ulaza prostorije su slabije sačuvane, a ima ih znatno više. Dok u suprotnom krilu nije nijedan prostor bio svoden, ovdje su osim prostorija *G7 G8* posvud upotrebljeni svodovi. Nutarnjost je danas sva zarušena; kod *G3* strše još dvije masivne konzole, na kojima je počivao pokrov komina. Tragovi žbuke sa slabim ostacima boje ostali su na nekim zidovima. Prema jugu zatvara ovo krilo trokutni zid neobične debljine: blizu 9 m iznosi najveća debljina njegova.

Okolni građevni dijelovi. Pođe li se od sakristije uz ostatke *DD*, dolazi se do četverokutne kule *H*, sagrađene od ciglje, tek su velikim vratima naliki otvori zazidani kasnije kamenom. Taj se kasniji umetak tijekom vremena iskinuo iz svoga okvira i nagnuo naprijed. Ova kula imala je očito zadatak, da stvori pristup do slijedećih utvrda, ali i da u slučaju nužde odijeli jedno od drugih.

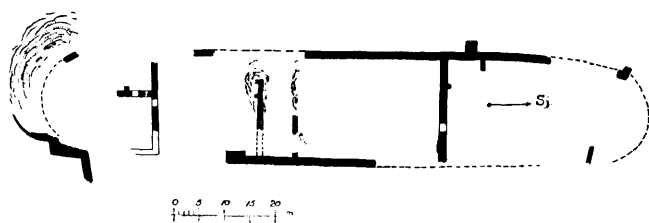

Sl. 4. Svetište kapele u gradu Ružici.

Pred srednjim dijelom grada na sjeveru, kamo je protivnik mogao najprije da dođe, ograđen je prostor *JJ* vrlo čvrstim zidom, koji se sprijeda sa tri jake upore *KK*, koje se prema gore znatno sužuju, postavio na samu živu stijenu. Nu ma da je taj do 2·80 m debeli zid sam vrlo jak, to je prostor do zida gradskoga središta sve do 1. kata nabijen zemljom. Očito je ovo imalo da bude zaštita protiv napadaja već dobro razvijene artilerije. Uz zapadnu uporu prislonio se zid *88*, a od okrugle danas do polovice srušene kule *M*, opet je zid *99* dopirao do središnjega dijela *L*, te se tako opet stvorio zaseban prostor. Danas se više ne razabire, od kuda se je dolazilo u taj dio gradskih utvrda. Čini se, da je kroz onu nabijenu zemlju kod *JJ* prolazio kakov danas urušen hodnik, komu se ulaz još zapaža. Tragove staroga kruništa zadržao je taj zid do danas.

Obilazeć tako, dolazi se do tornja *L*, koji je očito kasnije građen, a još kasnije dograđivan (renesanski prozori u drugom spratu). Ovim se građevinama opet stvorio sasvim odijeljen dio gradskih utvrda, do kojega danas nema prolaza. Ovdje se zapažaju ostaci vrlo čestih dogradnja, a da se ne može više odrediti, čemu je na pr. onaj rov (Schacht) u stijeni prema *NN* ili ona prigradnja uz zid središnjega dijela. Okolni se zid nastavlja od toga tornja *L* do sporednog izlaza *20*, a slabi tragovi poprečnog zida kao da pokazuju, da su i tu stajale nekad zgrade. Za čudo postoje tu u zidu oveci prozori, a u stanovitim razmacima ostavljene su u stijeni četverouglate niše. Po tragovima iščezloga zida na stijeni tornja *L* može se razabrati visina i debljina toga zida: od današnjega je zida (1·20 m nad unutarnjim tlom) bio još 1·80 m viši, providen kosim krovicem, očito kruništem. Visina cijeloga zida do podnožja iznosi sada izvana 9·25 m.

Tako smo došli do južnog dijela grada, gdje je graditelj pojačao središnji zid tako, da je prigradio masivni zid u trokut (od šilja trokuta do nutarnje stijene 9 m debljine). Tu je okolni zid još i učvršćen sa pet omanjih potpornjaka, koji sižu do duboke, danas gotovo sasvim zasute grabe. Taj je zid prije polazio, zaokrećuć

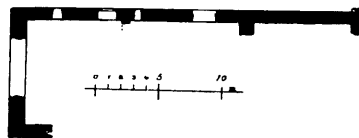

Sl. 5. Tloris Staroga grada nad gradom Ružicom.

mimo gradske kapele, do ulazne kule *A*, a onaj komad kod *10* bit će možda još ostatak od njega. Graditelj je dobro znao zašto tu stranu grada neobično jako utvrđuje: Baš nasuprot grada vrlo je nezgodan ovelik proplanak, koji je protivniku podavao dosta prostora za kretanje s velikim brojem vojske. A kada je topništvo uznapredovalo, nije više ni ova masivna utvrda dostajala, nije ni duboka graba (Halsgraben) pred njom pomagala, već se ovkraj grabe morao podići onaj čvrsti zid *PP* u polukrugu i privezati ga uz grad (kod *11*). U tom je zidu (deblj. 2·55—2·65 m) jedanaest puškarnica tako smješteno, da se na svaku točku proplanka dade nišanići, a jasni znakovi pokazuju i danas, da su se uz taj zid često pomicali topovi. U taj se branič ulazilo kod *12*, pa je tu zid tako pojačan, da je zapravo postao jedinstven sklop zidova *13*. Nu ni to nije bilo dostatno: očito je sam graditelj dobro osjećao slabost ove pozicije, pa je i pred ovim zidom posagradio utvrde, od kojih su se tek

tako neznatni komadi sačuvali kod 14 i 15, da oblik tih utvrda više ne možemo ustanoviti, kao ni oblik onih građevina, kojima se ostaci još nalaze kod 16, 17, 18, 19. I u onom danas praznom prostoru *O*, što ga zatvara jako razrušeni zid 21—21 stajale su zgrade, kojima se temelji tek otkapanjem otkrivaju. Tako se pomalo počeo grad pretvarati u tvrđu, a da se još jače odijeli od zlosretnoga proplanka, iskopala se i pred kružnim zidom duboka graba.

Svi zidovi starijega dijela grada pokazuju jednu tehniku, izgrađeni su od jednakoga materijala, čvrstoga otpornoga kamena, kakvoga je u neposrednoj okolini dosta bilo. Većinom su lijevani zidovi (*Gussmauer*), t. j. prostor između dva na blizu podignuta zida ispunjen je kamenom i mortom, uglovi su pojačani tesanim kamenom, koji se mjestimice još dobro sačuvao. Polukružni je zid *PP* u donjem dijelu sav od kamena, dok je gornji dio sazidan pretežno od ciglje. I kula *L* pokazuje drukčiji sastav: i tu je upotrebljena većinom ciglja. Od tesanoga se kamenja, dovratnika, okvira prozora i t. d. nije ništa sačuvalo, do li ono par komada u prozorima kapele i nekoliko konzola.

Sl. 6. Tloris curiae nobilitaris pod gradom Ružicom.

Pod tim su gradom znatni ostaci curiae nobilitaris, dakako tek ostaci znatno većega sklopa zgrada. Tu se nije pomišljalo toliko na obranu, već na udobnije prebivanje u ravnici, u sredini velikoga posjeda. Zidovi su znatno slabiji, odaje vrlo prostrane, prozori isto onako veliki kao i u središtu gornjega grada, a sudeć po karakteru zidova, potječu iz istoga vremena kao i onaj silni gornji grad. Zanimljiv je malen gotski prozor sa starim okvirom. Kao da je iz doba, dok još nije bilo kasnijih velikih prozora. Pogotovo je spomena vrijedna sasvim neobična konzola kamina iz jednoga komada kamena vrlo lijepo istesana.

U onom popisu od g. 1702. spominju se i u drugoj nekoj dolini ostaci druge takove kurije, nu ja nisam nikako mogao da nađem te ostatke, a niti mi je tko mogao o njima što da kaže.

* * *

Teško se mogu naći u gustom šumi sakriveni ostaci Staroga grada kod Orahovice, udaljeni jedva sat od Ružice. Nijesu oni nipošto neznatni, jer svojom dužinom premašuju i samu Ružicu. Tradicija govori, da su oba grada pripadala jednome gospodaru, no moglo bi se o ispravnosti toga vjerovanja podvojiti, kada se nebi u samim ruševinama zato nalazila donekle i potvrda. Stari je grad doista stariji. On je očito predšasnik kasnijega grada Ružice, ali je karakter njegovih zidova sasvim drugi. Onoga raskošnoga uređaja gradnje, koje smo dolje vidili, zalud ćemo tražiti u ovim trošnim ostacima. Obadva su grada položena u istom smjeru od juga k sjeveru na grebenima bregova. I donjem i gornjem je gradu južna i sjeverna strana osobito učvršćena: ovdje su veliki zemljani nasipi, okruženi danas tek mjestimice uščuvanim zidom. Teška pristupačnost s juga i sjevera dostajala je za zaštitu jakih zidova. O kakovoj glavnoj kuli, oko koje bi se nizale druge zgrade, nema kao ni ondje tako ni ovdje govora. Žalibože je tako malo zida sačuvano, da si ne možemo ni zamisliti, kakav je oblik grad prvobitno imao. Tek se čini, da je i tu središnji dio bilo neko predvorje, a s lijeva i desna da su bile zgrade za stanovanje i obranu, kojima se ostaci još raspoznaju.

*

Zanimljivo je, kako staroga graditelja nisu smetale pećine, koje su se u određenim razmacima ustobočile u samom gradu: kada ih već nije mogao da makne, upotrebio ih je zgodno za temelje zidova i kao prirodne brane protiv neprijatelja, koji bi ulazio u grad.

Tako ova dva grada daju sliku sredovječne građevine, kakove ni u kojem drugom kraju Hrvatske i Slavonije nema. Vrlo je vjerojatno, da je Stari grad nastao negdje oko početka XIV. vijeka, dok je Ružica morala nastati znatno kasnije.

Ostaci velikih orahovičkih gradova zavrijedili su malo opširniji prikaz. Do-sele je samo Ružica opisana u kratkom članci E. Krambergera¹, u kojem se čita, da su vlasnici Orahovice bili Horvati (litvanski). Nu to je krivo mišljenje. Orahovica je spadala crkveno pod pečuvsku biskupiju i požeški arcidjkonat, a politički pripadala je staroj županiji križevačkoj, koja se nekada prostirala od Zagorja sve do iza Orahovice. Horvati su imali svoje posjede u požeškoj županiji, pa su ih radi otpora protiv Sigismunda izgubili (1387.), a Sigismundovi pristaše Gorjanski zadobili². To je bio Rohovczvagy Orihovcz, Dobovcz et Garadpatak u požeškoj županiji, što im je ponovno darovano g. 1401.³ Već sama veza s Dubovcem i Gradpotokom pokazuje, da je posjed Rohovcz (Orihovcz) sasvim različan od Orahovice; to je naime kraj oko Lipovca i Ratkovice.

Pisani spomenici nedostaju zato, da se stvori povijest orahovičkih gradova, a tradicija ne zna o povijesti ništa, već se zadovoljava običnim internacijonalnim pričicama. Evo ono malo vijesti, što se sačuvaše:

U pisanim se spomenicima sastajemo prvi put s Orahovicom g. 1228. u me-dašnom listu, koji određuje granice danas nepoznatoga mjesta i posjeda Aszuagy u blizini Orahovice. Dok većina historičara⁴ drži, da je trag tome mjestu sačuvan u nazivu predjela „Osuvak“, meni se čini vjerojatnijim, da je to pomadžareni naziv za Suhumlaku (Aszu = suh; agy = korito), koja leži doista tamo, gdje se traži Aszuagy. Utvrda se u Orahovici spominje već g. 1330., a bila je kraljevski posjed. Blagajski knezovi dali su svoj grad Zrin u zalog Nikoli Kontu, bratu mu Leukusu, Jakobovu sinu Leukusu i Ivanovu sinu Ugronu, kojim je i ostao, kada ga Blagajski nisu mogli da iskupe. Nikola je Kont dvorski čovjek, koji od g. 1345. do svoje smrti (1367) obnaša razne časti. On postaje pače i palatinom, a pradjed je kneza Nikole Iločkoga, kasnijega bosanskoga kralja. Kont je tek krsno ime. Po jednom je Kontu prozvan i kaštel Kontovci, kojemu se ruševine nalaze nedaleko Ivanova sela kod Grubišnoga polja u županiji bjelovarsko-križevačkoj. Taj se kaštel često spominje sve do turske invazije, pa nije isključeno, da je tu bila kolijevka toga roda⁵. Ova grana roda Iločkih zavladao Orahovicom, prozvala se „Raholczai“ = Orahovački. Polovicom XV. vijeka Iločki sami su ovdje gospodari.

¹ Vijenac 1881. str. 543. U djelu „Österreich-Ungarn in Wort u. Bild“, u svesku Kroatien-Slavonien priopćen je sasvim neispravan nacrt Orahovičkoga grada od slikara Hötzendorfa. Još su gori nacrti u francuskom djelu Jean Victoria de Pélerin Slave izašlom g. 1870., str. 12 i priložena tabla, gdje se govori i o Orahovici.

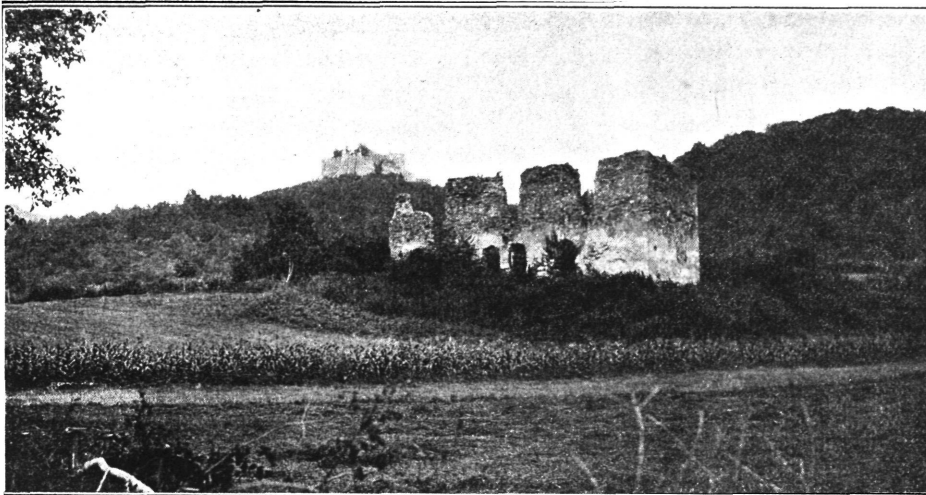
² Csanki, Körösmegy e str. 106.

³ Starine V str. 110.

⁴ Csanki na nav. mj.

⁵ Rodoslovje ove familije istražio je Wertner u Vjesniku zem. arhiva VIII str. 250.

Posljednji se Iločki, silni Lovro, odupro kralju Ladislavu, pa je kraljevska vojska pod zapovjedništvom Bertolda Dragfija krenula, da mu otme gradove. Lovro je ostavio utvrđeni Ilok, pa krenuo u Orahovicu, da je utvrdi i opskrbi živežem i vojskom. Nakon dosta duge obrane pade Ilok, a Dragfi zauze i Kapošvar, dok je drugi pristaša kraljev despota Vuk redom osvajao gradove Iločkih u Srijemu tako, da je Lovri konačno preostala tek Orahovica. Ali Vuk opsjede Orahovicu, pa kako je u gradu zapovijedao Lad. Bakoc, čovjek nesposoban i ratu nevješt, nije bilo teško zauzeti i taj grad, za koji Istwanffy veli: *arx natura et arte egregie munita*¹. Jamačno se ovdje radi o gradu Ružici a ne više o Starom gradu. Lovro se Iločki nekako izmirio s kraljem, koji mu ostavi Orahovicu, pa je ostala u Lovrinom posjedu sve do

Sl. 7. Ostaci curiae nobilitaris ispod grada Ružice.

njegove smrti (1522). Kako je on bio zadnji svoga roda, dobi većinu njegovih imanja fiskus, tek slavonske gradove baštini Magdalena de Bakowcz, Lovrina druga žena, koja se preudala za Ladislava More-a de Chula, brata pečujškoga biskupa Filipa. Još g. 1511. tražili su Mihajlo i Franjo, unuci Katarine, kćeri Nikole Iločkoga (od njene kćeri Magdalene, udate za Ladislava Orszagh de Gutkeled), dakako bezuspješno, grad Orahovicu i druge iločke posjede.

Istwanffy² priča, da je Ladislav More bio opak čovjek, koji je plijenio i robio gore od razbojnika, tako da su ga oba kralja i Ferdinand i Ivan Zapoljski proskribovali. Kralj Ivan imao je zlotvora da kazni. U Paloti, dvije milje od Stolnoga Biograda opsjednu ga vojska Zapoljina, nu More se na užetu spusti iz grada i umakne u Orahovicu. Zapoljevci ga i ovdje opsjednu, lagumom dignu u zrak zidove, provale u grad i sasijeku sve branitelje, nu More-a ne nadoše. On je već bio umakao; tek je za dokaz, da će se vratiti, ostavio u gradu kćer i sina, koji padoše u ruke Ivanu Zapolji i ostadoše zarobljeni do Zapoljine smrti. Orahovački grad podijeljen je sada doduše braći Rafaelu i Ivanu Podmanickomu, nu More se ipak nije dao iz Orahovice, pa je odavle g. 1536. slao izvještaje o turskim vojnama u Slavoniji. Još je i g. 1543. bio More u gradu. Međutim je Turčin dopirao sve dalje, a More po-

¹ Istwanffy III 25.

² Istwanffy XII 118.

bježe iz Orahovice u Gornju Ugarsku. Tamo ga Turci uhvatiše i odvedoše u Carigrad, gdje pređe k islamu¹.

Kralj je Ferdinand još 11. siječnja 1550. potvrdio Katarini kćeri Magdalene More pravo na dobra iločka, među kojima su u našim stranama bili grad Raholcza, Viljevo, Jalsava, grad Rača, Konthowcz, Szenterzsebet (zvan Jugovec) u križevačkoj županiji, Požegu, Novigrad, Redemlye zvan Zwynar i patronat opatije Kutjevo u požeškoj županiji, te Morović, Našice (Nekse) i Podgorač u nekadašnjoj vukovskoj županiji.

I Turčinu je dobro služio čvrsti grad Orahovica. Kako je bila vojskom opremljena govori popis vojske od g. 1577., gdje se čita, da je tamo bilo 50 vojnika².

Sliku turske Orahovice daju opisi iza osvojenja Slavonije. Već je 1685. ovdje bio žestok okršaj, u kojem je pobijedeni Funduk paša ostavio svu silu ratnoga materijala pobjedniku I. Makaru³. Iz izvještaja generala Dünewalda od 10. X. 1687. doznaje se, da je Orahovicu lako zauzeo. Kad su Turci vidjeli, da ozbiljno kani Orahovicu napasti, pobjegoše iz grada, bojeći se, da će im odsjeći putove uzmaku te ostaviše u gradu nešto topova. Dünewald zaposjede grad sa 100 pješaka pod zapovjedništvom jednog kapetana⁴.

Po Georgiceovom popisu⁵ imala je Orahovica 200 dimova, po Kolonićevu od g. 1688. 26 kuća, 274 žitelja, a u okolini 33 napuštena kršćanska selišta. Službeni popis od g. 1702. podaje točniju sliku Orahovice i njegovih, tada isključivo doseljenih pravoslavnih žitelja. Donja se varoš protezala u dolini uz potok Orahovicu do gornje varoši pod gradom, koji su Turci ostavili pobjegavši pred carevcima u Brod. Židovi grada još su visoki nu bez krova. U donjem dijelu grada ima devet odaja još strop, a tri nemaju više ni stropa. Gornji dio grada sav je bio razrušen, tek su postojali krasni podrumi. Dosta velika kapela još je sačuvala svod, a očito je bila katolička. Pod gradom su ruševine plemićke kurije a i u drugom se dolu nalaze taki ostanci. U donjoj varoši ruševine su katoličke crkve⁶, od koje su si Turci sazidali bili onda još postojeće kupke. Za tursko doba bilo je to veliko mjesto, ali nitko od sadašnjih žitelja ne zna ništa o njemu, jer su se doselili poslije osvojenja tvrde iz drugih krajeva. Samo starac Vučina Stojanić pamti, da je tu bilo 210 turskih kuća, Turci da su svi odlični bili i posjedovali kmetove u selima te morali na vojne polaziti. U tvrđi su bila tri age sa 60 vojnika. Za vrijeme popisa bilo je 119 kršćanskih kuća. Katolici imaju i svoju crkvu, u kojoj našički fratar služi misu.

Za ovako prostrano dobro mnogi su se otimali a među ostalima i grof Stjepan Orehovački, navodeć, da je to njegovo djedinsko imanje⁷. Trud mu je bio uzaludan, jer imanje ostade komori. Pa kako su po staroj praksi dijelili osvojene zemlje raznim tudincima, dobi barun de Cordua cijeli orahovički posjed sa 21 sesijom i sa 14 predija, ali ga već g. 1723. otkupi barun A. Fleischmann, koji preda sav posjed doskora grofovima Pejačevićima. Macedonac Dimitrija Mihalović kupi dobro za 35.000 for., a danas je gotovo cijeli onaj kraj u rukama baruna Guttmanna.

¹ Istwanffy XV 159.

² Lopašić, Spom. hrv. krajine I 45.

³ Lopašić, Slavon. spom. za XVII. v. Starine XXX 64.

⁴ Starine XVII 146.

⁵ Smičiklas, 200-godišnjica osl. Slav. II 32, 271.

⁶ Crkva sv. Kate u Orahovici spominje se g. 1404. To bi bila ta porušena crkva, od koje se, kako mi se čini, sačuvala komad dovratnika pri ulazu u današnju sakristiju.

⁷ Starine XXX 148.